

Posudek na disertační práci Mgr. Františka Kölbla Konfliktní obrazy Šumavy (od roku 1945 do současnosti). Kulturní reprezentace ve vztahu k ideologii.

Pokud odhlédneme od toho, že název práce víceméně neodpovídá předkládanému textu (když už, tak se pohybujeme hlavně v období po roce 1948, poválečná situace zde vlastně není reflektovaná vůbec, byť by mohla možná nějak zasáhnout v případě po válce vydaných reportáží z pohraničí, nebo ve vzpomínkových textech typu vyprávění o Janu Smudkovi atd.), dokazuje kolega Kölbl že alespoň rámcově ví, co chce říct a ví, k čemu by snad chtěl dojít. I když se práce věnuje hlavně *Králi Šumavy...*, kterému se kolega Kölbl věnoval už ve své diplomce a ve studii z roku 2020, která vyšla v *České literatuře*.

Zajímavé jsou výlety k módním trendům, jako je třeba environmentalismus, které bych ale na autorově místě nechal úplně stranou, podobně jako bych si nenadbíhal ve zcela zbytečných a mělkých větách typu: „*Zdůrazněme, že se jedná o jedinou ženu, o jejíž reprezentaci Šumavy předkládaná práce hlouběji pojednává. Tato skutečnost však není důsledek programové nekorektnosti.*“ (s. 86). Stejně jako bych zvažil připomínání poezie (která je zde spíš jen do počtu, zcela výběrově a velmi fragmentárně: a ještě navíc téměř pokaždé s poděkováním kolegovi Liboru Staňkovi), stejně jako bych asi úplně vynechal zmínky o výtvarném umění, kde se vlastně odhaluje spíše míra autorova zoufalství nad jemu nepříliš blízké kunsthistorii (a to nejen v případě výtvarných děl, ale i v komiksově trilogii, kterou autor – byť se jedná o více jako šesti set stranovou adaptaci Žákovy předlohy – odbude dvěma odstavci, což je dle mého značně problémové řešení).

Zároveň bych místy rozbíhavý text na autorově místě podrobil ještě alespoň jednomu důkladnějšímu čtení, a hlavně jinému strukturování: nestalo by se pak, že se dočteme podrobně děj *Krále Šumavy* až na stranách 66 a dále, když už předtím je o knize zhusta psáno a je dávana do kontextu jiných knih. To, že zejména na počátku poněkud zběsile a podle mého názoru poněkud zbytečně proběhne nejen povinnou překážkovou dráhou teorie, stejně jako trochu manicky vystřelí jména typu Stifter / Klostermann / Váchal, беру spíš jako příznačnou ukázkou „nějak“ zařadit a ukotvit text.

Při posledním jmenovaném autorovi si navíc myslím, že nejde příliš srovnávat se Stifterem, nehledě na to, že je Váchal stále spíše obskuritou. Obávám se, že psát o Šumavě dnes jen z takto rozběhnutého a rozjetého vlaku už asi neobstojí a je nutné zvolit trochu jiný klíč: nejde o to obhajovat Hanse Watzlika, ale zároveň nejde opisovat z Wikipedie a nepřemýšlet nad tím – informace o tom, že byl Watzlik chápán jako „protičeský“ autor víceméně rozporuje Státní cena v roce 1931. Navíc jsou Stifter a Klostermann opravdu jen zástupnými jmény, aniž by

bylo třeba ke zmiňovanému „konfliktu“ a „ideologii“ cokoliv dodáno, byť by se třeba mohl zmínit celý Witikobund a Centrum Adalberta Stiftera. Ono se to navíc pěkně ukazuje ve chvíli, kdy kolega Kölbl píše o Mařákově a dalších autorech, ale vynechává třeba Alfreda Kubina, který byl v minulosti právě s Váchalem dáván dohromady. Týká se to zejména Kubinova cyklu litografií *Stilzel* z roku 1930, nebo cyklu *Fantazie na Šumavě* (1935, tisk 1951) a dalších kreseb.

Trochu mi těž není jasný zvolený klíč výběru textů zkoumaných – rozumím autorovu záměru pojednat ve své práci zejména o Kalčíkovu románě (a jeho zfilmování), ale trochu mi chybí kontext dalších zvolených prací typu Řezáčova dílogie, Šárochovy nebo Pavlíkovy texty, z nichž se přehoupne kolega Kölbl k románům Sichingera a Davida Jana Žáka: severočeské „hraniční“ hory reprezentované Řezáčem v *Nástupu* mi přijdou trochu vzdálené „literárnímu obrazu Šumavy“, plného „nepropustných lesů, těžkých zim a zrádných rašelinišť“. Podobně bych nezatahoval do vymezeného regionu zmínky o Kateřině Tučkové a jejím (dle autora dokonce „sugestivním“) románě *Vyhnání Gerty Schnirch* – zpráv o divokém odsunu je daleko víc i z míst bližším Šumavě.

Pokud bych na autorově místě chtěl nacházet místa s *Králem Šumavy* spojovaná, možná bych sahal třeba po knihách Oty Rambouska *Kročnu s sebou* nebo *S prstem na spoušti*, která jsou i díky Rambouskově zkušenostem agenta CIC a několikanásobným přechodům hranice docela vítaným a potřebným druhým pohledem a druhým hlasem, který doplňuje Köbllem nastíněnou ideologii z druhé – a samozřejmě také ideologicky zbarvené – strany. Zároveň bych nepřecházel pouhým odstavcem třeba Kirchbergerova/Fabianova *Černého vlka* (1965), který se i díky ekranizaci v roce 1971 stal jakousi další kapitolou, ne nepodobnou *Králi Šumavy* (už třeba kvůli hereckému obsazení). Nehledě na to, že film vznikl při příležitosti oslav 20. výročí založení útvaru Pohraniční stráž, což byla jedna z důležitých událostí pro poněkud bizarní polovojenskou populární kulturu, která by si zasloužila možná nějaké speciální vymezení a pojmenování v rámci celku populární coby žánrová trvalka.

Mnohdy si nevím trochu rady s leckdy příliš sebevědomými tvrzeními jako „*Převaděči přestávají být podlými a vypočítavými padouchy a nabývají role pozitivních hrdinů (někdy takřka superhrdinů). Označení Král Šumavy již napříště (v kultuře) vzbuzuje ryze kladné konotace.*“ (s. 63) – platí to doopravdy? Stejně tak je otázka, zda se po roce 1989 „*typizovaná postava záporného Němce vytrácí*“ (s. 129): spíš bych byl na těchto místech opatrnější, zkusil se podívat třeba na Šmídův *Cejch*, na polistopadové Körnerovy scénáře atd., pokud chceme rozpoutat diskusi na celé zde naznačené téma.

Některé hodnotící prvky jsou trochu bez ukotvení a řečené jen tak do větru: „*Bezesporu se tento titul řadí mezi tu kvalitnější část tuzemské komiksové produkce posledních let* [týká se komiksové trilogie Maška a Osohy].“ Stejně tak nevím, zda nabízené srovnávání beletrie Petry Klabouchové a průvodního textu fotopublikace Vladimíra Kuncce má vůbec pro celou práci smysl – spíš se obávám, že takovým setkáváním autor disertaci spíše ubližuje. Podobně jako v odstavcích, jaké předvádí kolega Kölbl například na s. 38, nebo v případě Apendixu I o předchůdcích zfilmované verze: zde vidíme spíše jen chaos a ukázky toho „co jsem ještě našel k tématu“. Podobně bych byl na autorově místě sjednotil rozhárané psaní a dával si pozor na klišé a neobratnosti: věci typu „věhlasný český krajinář“ nebo „odsun německého živlu“ by neměly v takovémto typu práce vůbec zaznít. V případech evidentních a zcela základních vědomostí kulturních bych na autorově místě spíše ubíral: abychom se dozvěděli o Karlu Kachyňovi, že „*v šedesátých letech kupříkladu navazuje úspěšnou spolupráci se scenáristou a spisovatelem Janem Procházkou*“ (s. 94) je věta zcela nadbytečná a pokud má pointovat celou podkapitolu 2. 4. 2., tak bohužel tento způsob vůbec nefunguje.

Podobně jako někdy trochu rozháraným stylem, někdy trochu zbytečně lavírující mezi žurnalismem a vědečtinou: „*V opačném směru se pokoušelo přejít hranici mnoho příslušníků ‚poražené třídy‘. Kdo vše pod toto dobovým diskursem často užívané spojení spadá, vyjmenovává taxativně Kalčíkův vypravěč (...)*“ (s. 30), „*V kulturně-uměleckém rámci znamená tento rok přelom mezi tvůrčím paradigmatickým obdobím socialismu...*“ (s. 63), nebo „*K již dříve akcentované dichotomii krásy a tvrdosti přírody přibývá její reflektovaná ‚zakázanost‘ – Šumava není neprostupná pouze pro svůj divočiný charakter (...), nýbrž kvůli člověku a politické situaci.*“ (s. 36) a někdy zase trochu neodříkající: „*Vedle klasických popisů pohoří, které se nikterak nevymykají, v tomto příběhu o nově příchozím faráři...*“ – nevymykají čemu? Ve chvíli, kdy mluvíme o „obrazech Šumavy“, je třeba je asi pojmenovat přesněji a podrobněji.

To se týká třeba i výše zmíněné komiksové adaptace, kde se přímo nabízí jednak srovnání s předlohou, jednak zvolené kompoziční prvky Osohovy kresby mohou ukázat posun i ironii nebo zkreslení, stejně tak jako lze ukázat významové posuny a podobně. Když už se kolega Kölbl odhodlá zmínit ekranizaci *Občana Brycha*, asi by měl sáhnout i po knižní předloze a nedávat nám jen informace jednostranné nebo z pohledu filmové vědy vlastně banální: „*Obecně je pro filmy z padesátých let charakteristický hudební doprovod velkého tělesa s množstvím smyčců a dechů.*“ (s. 92) Opět se dostáváme ke Kölblu hodnotícímu zjednodušení, které by potřebovalo v mnoha případech buď úplně eliminovat, nebo podpořit

alespoň základní znalostí filmové či komiksové řeči (k obojímu jsou i v češtině původní práce).

Průběžně bych také na autorově místě nahlédl (neznamená to ovšem že se tím nějak inspiroval) na velký korpus pověstí a pohádek ze Šumavy, které od devadesátých let tvoří zde nezachycený výrazný obraz regionu – už třeba ve spojení s Watzlikem nebo Váchalem. I k to by mohlo přispět k lepšímu protřídění někdy jen nahozených a nedodělaných témat a okruhů, které kolega Kölbl tu a tam přinese na jedno místo a nic s nimi pořádně nedělá. Bylo by dobré se do budoucna rozhodnout, co s tím vším a jakou cestou se dál vydat: tělo celé práce je evidentně pevné i díky diplomce a následně publikované studii v *České literatuře*. To ostatní vidím bohužel spíš jako pokusy a přílepký, než jako koncepční a propojené dílo. K čemu pak tedy chtěl autor dojít? Pěšinou k vyhnání německého obyvatelstva spíše ne, protože nesleduje ani to co se zde dělo před rokem 1945 v německy mluvící oblasti. Zřejmě k zachycení trendů, kde dost často sám tápe a neví co a jak. Vzhledem k minulému zaměření prací bych na jeho místě setrval spíše u analýz adaptací knižní a filmové předlohy (neboť se jich nabízí i v předkládané práci řada) a rezignoval bych na všechny další podoby uměn, na poezii, na výtvarné umění i na v tuto dobu teprve kvasící a nějak ještě neusazený environmetální obraz místa.

I přes všechny výhrady a otázky si myslím, že předkládaná práce splňuje všechny požadavky na ní kladené a předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako prospěl.

V Praze dne 19. srpna 2022

Mgr. Michal Jareš, Ph.D.

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.